

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

Основи криптографічного захисту

Шифр та назва спеціальності

F5 – Кібербезпека та захист інформації

Спеціалізація

Освітня програма

Кібербезпека

Рівень освіти

Перший (бакалаврський)

Семестр

4

Інститут

ННІ комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра

Кібербезпеки (328)

Тип дисципліни

Обов'язкова

Форма навчання

Денна, заочна

Мова викладання

Українська, англійська

Викладачі, розробники

ЄВСЕЄВ Сергій Петрович

serhii.yevseiev@khpi.edu.ua

Доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри кібербезпеки НТУ «ХПІ».

Лауреат національної премії імені Бориса Патона.

Кількість наукових публікацій: понад 351, з них патентів на корисну модель 44, 11 монографій, з яких 10 колективних монографій, 31 навчальний посібник, з яких 4 з грифом Міністерства освіти і науки України, 149 статей у закордонних виданнях та фахових виданнях України, з них 61 у наукометричній базі Scopus. Гарант освітньо-професійної програми "Кібербезпека" першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Провідний лектор з дисциплін: Математичні основи криптології, Комп'ютерні мережі, Основи криптографічного захисту, Методи криптоаналізу, Основи кібербезпеки, Сучасні проблеми постквантової криптографії, Основи наукових досліджень, Цифрова криміналістика, Етичний хакінг у студентів бакалавріата та магістратури, Методологія наукової та педагогічної діяльності в науках кіберзахисту для аспірантів.

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

Загальна інформація

Анотація

Навчальна дисципліна "Основи криптографічного захисту" є обов'язковою навчальною дисципліною. Дисципліна спрямована на вивчення симетричних та асиметричних методів шифрування інформації, їх використання; видів криптоаналізу та можливість його застосування.

Мета та цілі дисципліни

Ознайомлення з теоретичними основами криптології; придбання навичок в практичному використанні, постановці і вирішенні задач шифрування інформації; розуміння суті інформаційних процесів в криптографічних системах; застосування комп'ютерів для вирішення завдань шифрування і дешифрування; розробка і використання математичних і обчислювальних моделей процесів шифрування інформації, їх оптимізація та вироблення напрямків вдосконалення.

Формат занять

Лекції, лабораторні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – диференційований залік.

Компетентності

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області і розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- СК1. Здатність застосовувати законодавчу та нормативно-правову базу, а також державні та міжнародні вимоги, практики і стандарти з метою здійснення професійної діяльності в галузі кібербезпеки та захисту інформації
- СК2. Здатність використовувати інформаційні технології, сучасні методи і моделей кібербезпеки та систем захисту інформації.
- СК3. Здатність забезпечувати неперервність бізнес-процесів згідно встановленої політики кібербезпеки та захисту інформації.
- СК4. Здатність забезпечувати захист інформації в інформаційних системах згідно встановленої політики кібербезпеки та захисту інформації.
- СК5. Здатність відновлювати функціонування інформаційних систем після реалізації загроз, здійснення кібератак, збоїв та відмов різних класів та походження.
- СК6. Здатність впроваджувати та забезпечувати функціонування комплексних систем захисту інформації (комплекси нормативно-правових, організаційних та технічних засобів і методів, процедур, практичних прийомів тощо).
- СК8. Здатність застосовувати методи та засоби криптографічного захисту інформації на об'єктах інформаційної діяльності.
- СК9. Здатність застосовувати методи та засоби технічного захисту інформації на об'єктах інформаційної діяльності.
- СК10. Здатність виконувати моніторинг інформаційних процесів, аналізувати, виявляти, оцінювати можливі вразливості та загрози інформаційному простору й інформаційним ресурсам згідно з встановленою політикою інформаційної безпеки.

Результати навчання

- РН1. Вільно спілкуватися державною мовою усно та письмово при виконанні професійних обов'язків.
- РН2. Спілкуватися іноземною мовою з метою забезпечення ефективності професійної комунікації.
- РН4. Організовувати власну професійну діяльність, обирати і використовувати оптимальні методи та способи розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у професійній діяльності, оцінювати їхню ефективність.

PH5. Аналізувати, аргументувати, приймати рішення при розв'язанні складних спеціалізованих задач і практичних завдань у професійній діяльності, які характеризуються комплексністю та неповною визначеністю умов, відповідати за прийняті рішення.

PH6. Адаптуватися до нових умов і технологій професійної діяльності, прогнозувати кінцевий результат.

PH7. Застосовувати й адаптувати теорії інформації та кодування, математичної статистики, чисел, криптографії та стеганографії, оброблення та передачі сигналів тощо, принципи, методи і поняття кібербезпеки та захисту інформації у навчанні та професійній діяльності.

PH8. Застосовувати знання й розуміння математики та фізики в професійній діяльності, формалізувати задачі предметної галузі кібербезпеки та захисту інформації, формулювати їх математичну постановку та обирати раціональний метод вирішення.

PH9. Знати та застосовувати законодавство України та міжнародні вимоги, практики і стандарти з метою здійснення професійної діяльності в галузі кібербезпеки та захисту інформації.

PH10. Вміти використовувати сучасні інформаційні технології, методи і моделі кібербезпеки та систем захисту інформації для здійснення професійної діяльності.

PH11. Планувати підготовку та забезпечувати неперервність процесів в організаціях згідно встановленої політики кібербезпеки та з урахування вимог до захисту інформації.

PH12. Застосовувати методи захисту інформації в інформаційних системах згідно встановленої політики інформаційної безпеки.

PH13. Впроваджувати, налаштовувати, супроводжувати та підтримувати функціонування програмних та програмно-апаратних комплексів і систем кібербезпеки та захисту інформації як необхідні процедури для функціонування інформаційних систем та\або інфраструктури організації в цілому.

PH14. Вирішувати задачі управління процесами відновлення штатного функціонування інформаційних систем з використанням процедур резервування згідно встановленої політики безпеки та забезпечувати функціонування спеціального програмного забезпечення, щодо захисту та відновлення інформації;

PH15. Збирати, обробляти, зберігати, аналізувати критичні дані для доказу реалізації кіберзагроз, проводити аналіз та дослідження кіберінциденту з метою оперативного відновлення функціонування інформаційної системи.

PH16. Вирішувати задачі впровадження та супроводу комплексних систем захисту інформації в інформаційних системах.

PH18. Аналізувати, застосовувати методи та засоби криптографічного захисту інформації на об'єктах інформаційної діяльності.

PH19. Вирішувати задачі щодо організації та контролю стану криптографічного захисту інформації, зокрема відповідно до вимог нормативних документів.

PH20. Визначати загрози створення технічних каналів витоку інформації на об'єктах інформаційної діяльності; впроваджувати засоби і заходи технічного захисту інформації від витоку технічними каналами, проводити обслуговування та контроль стану апаратних засобів захисту інформації та комплексів технічного захисту інформації.

PH21. Виконувати впровадження, підтримку, аналіз ефективності систем виявлення несанкціонованого доступу, дій з інформацією в інформаційній системі, вразливостей, можливих загроз інформаційному простору та інформаційним ресурсам та використовувати комплекси захисту для забезпечення необхідного рівня захищеності інформації в інформаційних системах.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 180 год. (6 кредитів ECTS): лекції – 32 год., лабораторні роботи – 48 год., самостійна робота – 100 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Математичні основи криптології, Вища математика (спеціальні глави).

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

В ході викладання дисципліни викладачем застосовуються пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) та репродуктивний методи навчання. В якості методів викладання, які направлені на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, застосовуються презентації, бесіди, індивідуальні групові проекти, майстер-класи.

Програма навчальної дисципліни

Навчальні заняття

Лекції

Теми лекцій	Кількість годин
Тема 1. Теоретичні основи захисту інформації. Основні поняття. Моделі секретних систем. Основні завдання системи безпеки. Симетричні та несиметричні криптосистеми. Режими роботи симетричних криптосистем.	2
Тема 2. Протоколи автентичності. Цифровий підпис. Механізми автентичності. Класифікація цифрового підпису. Методи гешування. Механізми автентифікації на основі використання програмно-апаратних засобів. Автентифікація Kerberos.	2
Тема 3. Протоколи суворої автентифікації. Класифікація методів 2 FA. Рівні достовірності автентифікації. Загрози на 2 FA. Двофакторна автентифікація в Linux.	2
Тема 4. Система PGP. Основні функції системи. Класифікація ключів. Механізми забезпечення автентичності та конфіденційності. Система довіри.	2
Тема 5. Основи технології PKI. Основні функції та склад технології. Фізична та логічна топологія. Криптоперіод. Основні механізми технології на основі симетричних та несиметричних криптосистем.	2
Тема 6. Протоколи цілісності SSL, TLS. Взаємозв'язок об'єктів критичної інфраструктури з кіберфізичними системами. Структура протоколів SSL, TLS. Функції протоколу SSL. АТАКИ НА SSL/TLS.	2
Тема 7. Основи постквантової криптографії. Основні поняття. Основа квантових обчислень. Основні алгоритми квантового криптоаналізу.	2
Тема 8. Основи теорій інформації та кодування. Загальна структура системи зв'язку. Моделі двійкового симетричного каналу без пам'яті. Ефективне кодування Хаффмана. Корекція та винахід помилок. Класифікація двійкових кодів. Основні поняття теорії перешкодостійкого кодування. Поля Галуа. Структура кінцевих полів їх властивості. Коди Боуза-Чоудхурі-Хоквінґему.	2
Тема 9. Основи розкодування. Алгоритм Берлекемпа-Месі. Приклад.	2
Тема 10. Постквантові алгоритми на основі крипто-кодових конструкцій Мак-Еліса і Нідеррайтера. Гібридні системи захисту на збиткових кодах. Класифікація крипто-кодових конструкцій. Еліптичні криві. Основи побудови (формування ключових матриць, формування криптограми). Оцінка стійкості. Шляхи зменшення ємності ключових даних. Формування крипто-кодових конструкцій на алгеброгеометричних (еліптичних) кодах. Основи криптографії	2

на збиткових кодах. Формування гібридних крипто-кодових конструкцій.

Тема 11. Потоків симетричні криптосистеми.

2

Симетричні криптосистеми. Потоків шифр RC-4. Стійкість. Ініціалізація S-блоку. Потоків шифр PRC-4A. Потоків шифр STRUMOK. Потоків шифр SNOW2.0.

Тема 12. Основи криптоаналізу.

2

Класифікація аналітичних атак. Загроза-атака. Основи криптоаналізу. Атаки на асиметричні криптосистеми. Метод повного перебору. Атаки «Грубої сили». Атака «Колізій». Основні етапи лінійного криптоаналізу. Диференціальний криптоаналіз.

Тема 13. Захист застосунків.

4

Правила боя. Принципи безпеки. Класифікація небезпеки: методика STRIDE. DREAD — методика оцінка ризиків. Безпечні методи кодування. Вибір механізму контролю доступу. Небезпечні типи ACE. Тригери та дозволи SQL SERVER. Захист даних.

Тема 14. Фізичний захист об'єктів інформаційних систем.

4

Історії битв. Хакери. Вплив загроз. Сучасний центр моніторингу та управління безпекою (SOC). Фізичний захист об'єктів критичної інфраструктури. Захист інфраструктурних комунікацій.

Загальна кількість годин

32

Лабораторні заняття

Теми лабораторних занять

Кількість
годин

Вагові
коефіцієнти α

Тема 1. Найпростіші шифри. Дослідження властивостей режимів роботи блокових шифрів.

6

-

Підстановка та перестановка символів. Шифр Цезаря, афінний шифр. Шифр Віженера та його криптоаналіз. Одноразовий блокнот (One-Time Pad). Виявлення слабких місць простих шифрів. Режим ECB та його слабкі сторони. CBC (Cipher Block Chaining) – дослідження ефекту лавини. CFB та OFB режими – поточне шифрування. CTR (Counter Mode) – паралельна обробка блоків. Порівняння ефективності та безпеки різних режимів.

Тема 2. Дослідження протоколів автентичності та конфіденційності за допомогою RSA.

6

0,1

Генерація ключів RSA. Шифрування та розшифрування повідомлень. Використання RSA для автентифікації користувачів. Дослідження стійкості RSA при малих ключах. Атаки на RSA: факторизація, підбір повідомлень.

Тема 3. Дослідження протоколів цифрового підпису.

6

0,1

Формування та перевірка підпису RSA. Підпис ECDSA (еліптичні криві). Використання геш-функцій у цифрових підписах. Перевірка підроблених підписів. Практика з цифровими сертифікатами (X.509).

Тема 4. Дослідження протоколів системи PGP.

6

0,1

Генерація відкритих та закритих ключів. Шифрування та підпис повідомлень. Робота з «кільцем ключів» (Key Ring). Перевірка автентичності відправника. Атаки на PGP та виявлення слабких налаштувань.

Тема 5. Стеганографічні методи захисту інформації. Вбудовування даних у зображення (LSB-метод). Аудіостеганографія (приховання даних у звукових файлах). Використання стеганографії у текстах. Комбінування криптографії та стеганографії. Методи виявлення прихованих даних (стеганоаналіз).	6	0,1
Тема 6. Методика NIST STS оцінки статистичних властивостей криптографічних алгоритмів. Ознайомлення з пакетом тестів NIST STS. Перевірка випадковості бітових послідовностей. Тест на частоти, серії, автокореляцію. Тест довгих послідовностей (Longest Run Test). Інтерпретація результатів для криптосистем.	6	0,1
Тема 7. Побудова циклічних кодів. Основи теорії помилок та кодів. Побудова генератора та перевірного багаточлена. Код БЧХ та його властивості. Алгоритм виявлення та виправлення помилок. Практичне кодування/декодування повідомлень.	6	0,1
Тема 8. Робота з кубітами. Емуляція вимірювань. Основи квантових обчислень: стан кубіта, суперпозиція. Математичний опис операцій над кубітами (матриці Паулі, Адамара). Емуляція квантових вимірювань на класичному комп'ютері. Побудова простих квантових алгоритмів (Deutsch, Grover). Аналіз потенційних загроз класичним криптосистемам з боку квантових обчислень.	6	0,1

Загальна кількість годин

48

$$\sum_{i=1}^n a_i = 0,7$$

Контрольні роботи

Теми контрольних робіт

Вагові
коефіцієнти b

Тема 1. Класичні та сучасні методи криптографії. Аналіз історичних шифрів (Цезаря, Віженера, одноразового блокнота). Основні принципи симетричної криптографії. Режими роботи блокових шифрів та їх безпека. Практичні приклади криптоаналізу простих шифрів.	0,1
Тема 2. Сучасні протоколи захисту інформації. Алгоритм RSA: шифрування, підпис, уразливості. Цифровий підпис та роль геш-функцій. Протоколи PGP та SSL/TLS. Квантові загрози сучасним криптосистемам.	0,1
Тема 3. Порівняльний аналіз сучасних стандартів симетричного та асиметричного шифрування (AES, RSA, ECC). Теоретичні основи роботи алгоритмів. Сильні та слабкі сторони. Області практичного застосування. Стійкість до сучасних атак.	0,1

Загалом

$$\sum_{i=1}^m b_i = 0,3$$

Самостійна робота

До самостійної роботи відноситься самостійне опрацювання теоретичного матеріалу

Опрацювання теоретичного матеріалу

Теми для самостійного вивчення

Кількість годин

Тема 1. Класичні методи криптографії. Історія виникнення та розвиток мов для смарт-контрактів. Порівняння синтаксису та можливостей Solidity і Vyper. Використання Rust та Go для блокчейнів нового покоління (Polkadot, Cosmos). Переваги та недоліки різних мов.	13
Тема 2. Симетрична криптографія. Архітектура EVM. Байткод та його виконання у віртуальній машині. Використання газу (gas) і вартість операцій. Роль EVM у виконанні смарт-контрактів.	13
Тема 3. Асиметрична криптографія. RSA: генерація ключів, шифрування та підпис. Алгоритм Ель-Гамала. Криптографія на еліптичних кривих (ECC).	13
Тема 4. Геш-функції та автентифікація. Криптографічні геш-функції (MD5, SHA-1, SHA-2, SHA-3). HMAC та методи перевірки цілісності. Протоколи автентифікації користувачів.	13
Тема 5. Цифровий підпис і сертифікати. Протокол DSS. Інфраструктура відкритих ключів (PKI). SSL/TLS та цифрові сертифікати.	12
Тема 6. Спеціальні методи захисту інформації. PGP та використання відкритих ключів у поштових сервісах. Стеганографія в цифрових зображеннях, аудіо та відео. Методи захисту даних у хмарних сервісах.	12
Тема 7. Криптоаналіз і стандарти оцінювання безпеки. Основи диференціального та лінійного криптоаналізу. NIST STS: тестування випадковості. Стійкість криптосистем до атак сторонніми каналами.	12
Тема 8. Квантова криптографія. Принципи роботи кубітів. Протоколи квантового розподілу ключів (BB84). Перспективи та виклики постквантової криптографії.	12
Загальна кількість годин	100

Неформальна освіта

Здобувач має можливість перезарахувати окремі теми або курс шляхом: проходження професійних курсів чи тренінгів, онлайн-освіти, професійних стажувань, у сфері, що відповідає навчальним цілям дисципліни.

Для зарахування необхідно надати: сертифікат (електронний або друкований) про проходження курсу/стажування, опис програми тренінгу із зазначенням змісту тем, обсягу та тривалості.

Рекомендовані курси, тренінги, стажування

1. За даним компонентом врахування тем, у разі успішного завершення курсів, не передбачено.

Література, навчальні матеріали та інформаційні ресурси

Основна література

1. Євсєєв С.П. Кібербезпека: сучасні технології захисту. / Євсєєв С.П, Остапов С.Е., Король О.Г. // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: "Новий Світ- 2000", 2019. – 678. – Режим доступу: <http://ns2000.com.ua/wp-content/uploads/2019/11/Kiberbezpeka-suchasni-tehnolohii-zakhystu.pdf>.

2. Технології захисту інформації./ С. Е. Остапов, С. П. Євсєєв, О.Г. Король. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2013. – 471 с.
<http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/tzi.pdf>.
3. Bonaventure O. Computer Networking: Principles, Protocols and Practice. - Louvain-la-Neuve: Universite catholique de Louvain (Belgium), 2019. - 272 p.
<https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2012/02/Computer-Networking-Principles-Bonaventure-1-30-31-OTC1.pdf>.
4. Євсєєв С.П. Кібербезпека: основи кодування та криптографії/ С.П. Євсєєв, О.В. Мілов, С.Е. Остапов, О.В. Сєвєрінов. – Харків: Вид. “Новий Світ-2000”, 2023. – 657 с.
https://acrobat.adobe.com/id/urn%3Aaaid%3Asc%3AEU%3A3c427761-01ab-4365-88f6-37f76ca508c5/?x_api_client_id=chrome_extension_viewer&bookmarkAcrobat=true&x_api_client_location=bookmark&filetype=application%2Fpdf&viewer%21megaVerb=group-discover

Додаткова література

6. Євсєєв С.П. КІБЕРБЕЗПЕКА: ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ З ОСНОВ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ / С.П. Євсєєв, О.В. Мілов, О.Г. Король – Львів: «Новий Світ- 2000», 2020 . – 241 с.
<http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/December2020/Yevseiev.pdf>
7. Cohen, G. Frey, R. Avanzi, C. Doche, T. Lange, K. Nguyen, F. Vercauteren. Handbook of elliptic and hyperelliptic curve cryptography// Kenneth H. Rosen Ed. 2006. 843 p.
<https://blkcipher.pl/assets/pdfs/Handbook of Elliptic and Hyperelliptic Curve Cryptography.pdf>
8. Synergy of building cybersecurity systems: monograph / S. Yevseiev, V. Ponomarenko, O. Laptiev, O. Milov and others. – Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2021. – 188 p. URL:
https://www.researchgate.net/publication/352013398_Synergy_of_building_cybersecurity_systems_Monograph.
9. A. Rukhin, J. Soto. A Statistical Test Suite for Random and Pseudorandom Number Generators for Cryptographic Applications. NIST Special Publication 800-22, 2000
<https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/legacy/sp/nistspecialpublication800-22r1a.pdf>.

Система оцінювання

Підсумкова оцінка з освітнього компонента визначається відповідальним лектором за темами, видами занять, тощо у відповідності до силабусу і є інтегральною оцінкою результатів усіх вид навчальної діяльності здобувача вищої освіти. Підсумкова оцінка повинна відображати всі оцінки за складовими навчального процесу з урахуванням їх вагових показників k :

Поточний контроль (практичні, семінарські, лабораторні заняття), k_1	Контрольні роботи (за наявності), k_2	Індивідуальне завдання (за наявності), k_3	Підсумковий контроль (для ОК з іспитом), k_4
0,7	0,3		

Сума коефіцієнтів повинна складати одиницю: $k_1 + k_2 + k_3 + k_4 = 1$. Підбір вагових коефіцієнтів підсумкової оцінки здійснює розробник курсу.

Розрахунок підсумкової оцінки проводиться за формулою:

$$O = \Pi \cdot k_1 + K \cdot k_2 + I \cdot k_3 + \Pi_k \cdot k_4$$

де: Π – середньозважена середня оцінка за поточний контроль

I – оцінка за виконання індивідуального завдання

K – середньозважена оцінка за контрольні роботи

Π_k – оцінка за підсумковий контроль

$$\Pi = \frac{\Pi_1 \cdot a_1 + \Pi_2 \cdot a_2 + \dots + \Pi_n \cdot a_n}{\sum_{i=1}^n a_i}$$

де: a_i - ваговий коефіцієнт за кожне практичне (семінарське) або лабораторне заняття.

$$K = \frac{K_1 \cdot b_1 + K_2 \cdot b_2 + \dots + K_m \cdot b_m}{\sum_{i=1}^m b_i}$$

де: b_i - ваговий коефіцієнт за кожну контрольну роботу.

Поточні оцінки за кожну складову (П, К, І, ...) виставляються за 100-бальною шкалою згідно з положенням «Про критерії та систему оцінювання знань та вмінь і про рейтинг здобувачів вищої освіти» НТУ «ХПІ».

Підсумкова оцінка виставляється відповідно до розрахованої О з округленням до найближчого цілого числа в більшу сторону.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту.

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

30.08.2025

Завідувач кафедри

Сергій ЄВСЕЄВ

30.08.2025

Гарант ОП

Сергій ЄВСЕЄВ